

ההוצאות על בטחון המדינה הן הסיבה העיקרית לכך, שכיסוי התקציב הממשלתי עתה דורש חלק גדול במיוחד מן ההכנסה הלאומית, וכל אזרח בישראל חש מאד במשקלו. חסכון, יעילות ותקינות בניהול הפעולות הממשלתיות חשובים בזמני חירום לא פחות, אלא אף יותר מתמיד, כדי להבטיח שההוצאה לא תעלה על הדרוש באמת, ותהיה לתועלת מירבית. בהיותה הגורם הבלתי תלוי היחיד, שפרטי הדברים ידועים לה מבפנים, צריכה ביקורת המדינה לעמוד בעירנות על משמר המגמות הללו מטעם שולחיה, הכנסת וכלל הציבור.

בעבר היה עיקר פעולתה של ביקורת ממלכתית לוודא, שסכום מוגדר שהיה צריך להגיע לאוצר המדינה, אמנם הגיע, ושעבור סחורה או שירות שנתקבל, לא שולם יותר מתמורתו לפי מחירו הידוע. גם היום יש עוד פעולות רבות ואף חשובות של הגופים המבוקרים, התואמות אותם דגמים. אולם לצדן הולכות ורבות עסקאות מורכבות הרבה יותר, שבהן שוב אין המדובר בסכום חד משמעי, אלא במערכות שלמות של זכויות והתחייבויות שוות-כסף, אלה מול אלה. לפעמים העסקה מורכבת בשל העניין עצמו, אולם יש אשר היא סובכה יתר על הצורך. אף באין כוונות פסולות, מרובות הבעיות בהערכת העסקאות המורכבות. אין לדרוש הימנעות מעשייתן, שכן תנאי המשק בזמננו, ותפקידן הפעיל של זרועות השלטון בחיי הכלכלה, אינם מאפשרים לוותר על השימוש בצורות פעולה מתוחכמות. אולם זהירות מיוחדת דרושה בהן. יש לעמוד על כך, שאינטרס הציבור בעסקאות האמורות ובקביעת תנאיהן יהיה מיוצג באותה קפדנות, שבה שומר הפרט על זכויותיו במקרים דומים. אף רצוי שמשא ומתן עליהן לא ינוהל על ידי יחיד בלבד, אלא על דעת מספר גורמים, בלתי תלויים זה בזה, לרוב נציג המשרד הנוגע בדבר ונציג האוצר, שיפעלו תוך אחריות משותפת. התייעוד בתיקים צריך לכלול ניתוח כלכלי מדויק, כדי לאפשר ביקורת מלאה על הפעולה לכל צדדיה.

בתחום הכלכלי עמדה הביקורת על תופעה נוספת, האפיינית לישראל, והיא יוקר השירותים הניתנים לציבור. הוצלת דרושה לייעולו של משק, שבקרבנו פועלת ההתחרות רק במדה מוגבלת, אך שומה עליו לעמוד בהתחרות המחירים בשוק הבינלאומי. רצוי שהגופים המבוקרים ישמשו מופת וגורם מדרבן בתהליך סילוקו של יוקר השירותים וצמצום ההוצאות ככל האפשר.

י. א. י.

י. א. נבנצל
מבקר המדינה

ירושלים, ט' באדר א' תשי"ל
15 בפברואר 1970